

ки, безглуздості, явні ляпсуси. Це стимулює увагу студентів, підвищує їхню активність. Значні труднощі виникають у зв'язку з тим, що студенти часом не можуть виразити свою думку навіть тоді, коли вона є. Тому під час обговорення лекції необхідно робити спроби формувати навичку з першого разу, давати короткі визначення якихось фундаментальних понять дисципліни, що вивчається. Під час читання лекції треба створювати ситуації, коли студенти змушені працювати разом з викладачем, бути активними учасниками творчого усвідомлення лекційного матеріалу.

І останнє – про контроль знань. По нашому глибокому переконанню, іспити і заліки повинні проводитися як продовження активного навчального процесу. Головне тут – ніякого формалізму, ніякого школярства. Екзаменаційні квитки повинні бути не лотереєю, а приводом до підсумкової співбесіди старшого товариша по роботі з молодшим. В ході такої співбесіди не тільки можна, але і потрібно користуватися конспектами і довідковою літературою. Необхідно всіляко заохочувати постановку питань самим студентом, він повинен бути не пасивним, а активним учасником співбесіди. Важливо, щоб студент мав ясне уявлення про курс у цілому, чітко усвідомив ту чи іншу проблему і вмів знайти принципове рішення цієї проблеми. Весь семестр повинен бути підготовкою саме до даної форми іспиту. Бесіда може бути плідною лише у випадку, якщо студент має визначений багаж знань і умінь, тобто коли він підготовлений.

На практичних заняттях і заліках можна використовувати наступний прийом, коли питання задає не викладач, а самі студенти. Оголошується, наприклад, що для успішної здачі заліку кожен студент повинний підготувати кілька розумних питань за всім курсом (особливо по проблемних темах).

Питання повинні бути конкретними, чітко і коротко сформульованими.

З'явитися вони можуть в основному при використанні додаткової літератури. Такий підхід призведе до дуже цікавих результатів. Заняття стануть жвавішими, виникатимуть дискусії: питання, поставлені своїми ж товаришами, сприймаються гостріше, ніж питання викладача.

У своїй практичній діяльності викладач повинен прагнути по можливості пербороти «бар'єр відчуженості», що виникає між викладачем і студентами. Питання це важке і спірне: одні відчують цей бар'єр сильніше, інші слабкіше, є і такі, хто думає, що він потрібний (і чим вище, тим краще). Не вступаючи в полеміку по цьому питанню, відзначимо тільки, що цей бар'єр заважає спілкуванню зі студентами. Адже без тісного контакту з ними активізувати тих, яких навчають (не формально, а по суті), неможливо. І ось де, як нам здається, дуже важливе значення мають різні форми роботи за межами сітки годин, розкладу, регламентованої діяльності. Проблема у навантаженні і викладача, і студента. Як викроїти час для такого неформального спілкування? Чи можливо творчо працювати з групою, якщо в ній 13-14 осіб? Питань постає багато і їх вирішення – це справа майбутнього.

КРЕДИТНО-МОДУЛЬНА СИСТЕМА НАВЧАННЯ НА КАФЕДРІ НОРМАЛЬНОЇ ФІЗІОЛОГІЇ: ПЕРШІ КРОКИ

*Мищенко І.В., Мищенко В.П., Соколенко В.М., Весніна Л.Е.,
Моргун З.К., Павленко Г.П., Запорожець Т.М., Жуківа М.Ю.,
Коковська О.В., Ткаченко О.В., Федотенкова Н.М.*

Згідно Указу Президента України «Про заходи щодо вдосконалення системи вищої освіти України», наказу Міністерства освіти і науки «Про затвердження програми дій щодо реалізації положень Болонської декларації в системі вищої освіти і науки України...» та наказу МОЗ України «Про заходи щодо реалізації положень Болонської декларації в системі вищої медичної та фармацевтичної освіти» та з метою запровадження положень Болонської декларації в навчальний процес у вищих медичних навчальних закладах III-IV рівнів акредитації в цьому році залучені до кредитно модульної системи (КМС) студенти лікувального факультету другого курсу, які вивчають фізіологію.

Викладачами кафедри нормальної фізіології створена робоча програма, згідно якої студенти і викладачі будуть працювати в нових умовах. Програма розроблена відповідно до програми з фізіології для вищих медичних закладів освіти України III-IV рівня 2006 року, але з урахуванням особливостей навчального процесу нашої академії. Основна така особливість – це те, що практичні заняття з фізіології в академії тривають не три учбових години, а лише дві.

Програма складена у відповідності з нормативними документами, структурована на 4 модулі, до складу яких входять блоки 17 змістових модулів.

Видами навчальної діяльності студентів згідно з навчальним планом є:

а) лекції,

б) практичні заняття,

в) самостійна робота студентів (СРС), в організації якої значну роль мають консультації викладачів.

Тематичні плани лекцій, практичних занять, СРС забезпечують реалізацію у навчальному процесі всіх тем, які входять до складу змістових модулів.

Теми лекційного курсу розкривають проблемні питання відповідних розділів фізіології.

Практичні заняття за методикою їх організації є лабораторними, бо передбачають:

1) дослідження студентами функцій в експериментах на тваринах, ізольованих органах, клітинах, моделях або на підставі дослідів, записаних у відеофільмах, кінофільмах, поданих у комп'ютерних програмах та інших навчальних технологіях;

2) дослідження функцій у здорової людини;

3) вирішення ситуаційних задач (оцінка і аналіз показників функцій, параметрів гомеостазу, механізмів регуляції та ін.), що мають експериментальне або клініко-фізіологічне спрямування.

Всього на вивчення предмету «Фізіологія» відводиться 300 навчальних годин, що відповідає 10 кредитам ECTS. Ці години розподіляються наступним чином: лекцій – 60 годин, практичних занять – 140 годин (з них 10 – підсумковий модульний контроль), самостійна робота – 100 годин. Вивчається предмет упродовж двох семестрів.

Структура дисципліни «Нормальна фізіологія» та нарахування балів за поточну діяльність (конвертація традиційних оцінок у бали; оцінка у балах за виконання самостійної роботи студента) представлена в таблиці.

№ модуля, кількість навчальних годин, кількість кредитів ECTS	Кількість змістових модулів, їх номери	Кількість практичних занять	Бали, які нараховуються студентам за оцінки на заняттях				Мінімальна кількість балів	В т.ч. за виконання СРС
			«5»	«4»	«3»	«2»		
Модуль 1 90/3,0	6 №№1-6	22	5	4	3	0	66	10
Модуль 2 90/3,0	3 №№7-9	25	4	3	2	0	50	20
Модуль 3 60/2,0	4 №№10-13	9	13	10	7	0	63	3
Модуль 4 60/2,0	4 №№14-17	9	13	10	7	0	63	3

Оцінка успішності студента з дисципліни є рейтинговою і виставляється за багатобальною шкалою як середня арифметична оцінка засвоєння відповідних модулів і має визначення за системою ECTS та традиційною шкалою, прийнятою в Україні.

Студент допускається до підсумкового модульного контролю за умови виконання навчальної програми та в тому разі, якщо за поточну навчальну діяльність він

набрав не менше мінімальної кількості балів (кількість балів, яка відповідає оцінці «3», помножена на кількість практичних занять).

Максимальна кількість балів за поточну діяльність студента за кожний модуль – 120. Підсумковий тестовий контроль зараховується студенту, якщо він набрав при тестовому контролі 50 балів з 80.

Поточна навчальна діяльність студентів контролюється на практичних заняттях у відповідності з конкретними цілями.

На кафедрі застосовувати такі засоби діагностики рівня підготовки студентів: комп'ютерні тести, розв'язування ситуаційних задач, проведення лабораторних досліджень і трактування та оцінка їх результатів, аналіз і оцінка результатів інструментальних досліджень і параметрів, що характеризують функції організму людини, його систем та органів, контроль практичних навичок, інші.

Кількість балів за різні види індивідуальної самостійної роботи студента (СРС) залежать від її обсягу і значимості. Ці бали додаються до суми балів, набраних студентом за поточну навчальну діяльність.

Оцінювання тем, які виносяться лише на самостійну роботу і не входять до тем аудиторних навчальних занять, контролюється при підсумковому модульному контролі.

Підсумковий модульний контроль здійснюється по завершенню вивчення модуля на останньому контрольному занятті з модуля.

Оцінка з фізіології виставляється лише студентам, яким зараховані усі модулі а дисципліни.

Заохочувальні бали за рішенням Вченої Ради та кафедри можуть додаватися до кількості балів з дисципліни студентам, які мають наукові публікації або зайняли призіві місця за участь у олімпіаді з дисципліни серед ВНЗ України та інше.

Перші висновки. Впровадження кредитно-модульної системи в навчальний процес, як показала практика двох перших місяців, дало позитивні результати:

по-перше, ця система спонукає студентів систематично вчитися: не від сесії до сесії, а щоденно;

по-друге, студенти практично не пропускають заняття, адже необхідно не тільки відпрацювати заняття, а й заробити певну кількість балів;

по-третє, студенти більш старанно готуються до занять, адже оцінка за кожне заняття враховується в загальний бал, тобто зростає мотивація та зацікавленість в підготовці до заняття.

Негативні риси кредитно-модульної системи в основному стосуються роботи викладачів. Значно зросла інтенсивність проведення занять, так як викладач повинен оцінити багато видів роботи кожного студента: тестовий контроль (бажано деякі загальні помилки по тестах розглядати спільно зі студентами, а на це просто не вистачає часу), проведення практичних завдань та їх оцінка, оцінка самостійної роботи, оцінка теоретичних знань. Крім того, на занятті просто необхідне усне спілкування зі студентами, яке забезпечує формування логічного мислення, вміння узагальнювати, виділяти головне, будувати аргументовану логічну відповідь, можливість оцінити ступінь опанування практичними навичками. Підсумковий модульний контроль, який складає 40% загальної оцінки, не може включати лише тестування, так як у цьому випадку оцінка може бути необ'єктивною та неадекватною, а оцінити 12-13 студентів з урахуванням тестового контролю, усного опитування та оцінки засвоєння практичних навичок за 90 хвилин просто неможливо.

Окрім того, так як студент повинен набрати мінімальну кількість балів, щоб бути допущеним до підсумкового контролю, зростає необхідність га кількість відпрацювання занять по яким набрано нуль балів, але це не передбачено ні навчальним навантаженням викладача, ні нормативними документами щодо впровадження кредитно-модульної системи навчання.

Пропозиції:

1. Все це вказує на те, що лабораторні заняття з фізіології повинні бути 3-х годинними, або кількість студентів в групах зменшена в 2 рази.

2. У навчальному навантаженні викладача повинна враховуватися робота по відпрацюванню незадовільних оцінок (за найоптимістичнішими підрахунками 10% студентів не наберуть мінімальної кількості балів).